

Anders Gustafsson: Begreppet stam sänder tankarna i fel riktning

Publicerad: 2008-01-17 06:00

Varför kallas över sju miljoner kikuyu för en stam, när runt 300 000 islänningar beskrivs som ett folk? Risken blir att man får en bild av konflikten där vilda kenyaner springer runt med spjut och höftskynken. Deras politiska verklighet är mer komplex än så.

Kaoset i Kenya ställer en del obekväma frågor när det gäller hur man tolkar afrikansk politik. Stammotsättningar har åter använts i rapporteringen som en förklaring till ett afrikanskt lands inre oroligheter. Om någon skulle tala om den svenska stammen hade vi tyckt att det osat 30-tal. Och att folkgrupper strider säger inte någonting om en konflikts uppkomst, bara om vilka uttryck den tar sig. I Kenyas fall finns det djupa sociala klyftor som går rakt genom de olika folkgrupperna. Dessutom kräver landets grundlag att en president ska ha stöd i alla landets provinser, enligt Kjell Havnevik vid Nordiska Afrikainstitutet. I själva verket jobbade utmanaren Raila Odinga för sin nuvarande huvudfiende Mwai Kibaki under valrörelsen 2002. Ser man på Kenyas historia blir det tydligt att etnicitetens betydelse som politisk faktor varierar beroende på hur de styrande väljer att spela på de strängarna. Kenya har ett 40-tal etniska grupper, varav kikuyu är den största på omkring 22 procent av befolkningen. Vare sig Odingas ODM- eller Kibakis PNU-allians kan alltså förlita sig till stödet från enbart en etnisk grupp. Däremot har kikuyu attackerats i västra Kenya och Nairobis slumområden efter att Kibaki, enligt de flesta bedömare, stal presidentvalet i slutet av december. Kikuyu har länge varit överrepresenterade vid makten. Mau-mau upproret 1952-1960 mot det brittiska kolonialimperiet organiserades främst av kikuyufolket. I sina brutala försök att slå ner upproret dödade briter runt 12 000 kenyaner, varav en klar majoritet var kikuyu. När Jomo Kenyatta blev landets president efter självständigheten 1963, gynnade han systematiskt sina kikuyu-vänner. Vid hans död 1978 var de rejält överrepresenterade vid maktens köttgrytor och blev en potentiell grogrund för etnopolitiskt missnöje. Näste president, Daniel arap Moi, hade visserligen varit Kenyattas vicepresident. Men han tillhörde kalenjin-minoriteten och valde en annan politisk strategi. Han spelade ut olika grupperingar mot varandra och minskade kikuyu-dominansen. Efter stark press utifrån införde Moi demokrati, men han vann valet 1992 och 1997 först efter smutsiga kampanjer och manipulerade resultat. Oppositionen lyckades aldrig samla kring en kandidat, något Moi skickligt utnyttjade. Inför valet 2002 ändrades förutsättningarna. Oppositionen lyfte fram Mwai Kibaki som sin kandidat. Enligt den franske afrikanisten Gérard Prunier ställdes främst gammalt mot nytt i valet 2002, inte folk mot folk. Mwai Kibaki vann med 62 procent av rösterna. Kibaki valdes med förhoppningen att han skulle bryta med Moiss misskötsel av landets ekonomi. Och ekonomin växte: från BNP-siffror på -1,6 procent 2002 till förväntade 5,5 procent förra året. Men tillväxten gynnade de redan välbeställda - fattigdomsbekämpningen uteblev, så när som på gratis grundskola. Kriminaliteten i städerna ökade. Korruptionen, som Kibaki gett vallöfte om att bekämpa, var kanske värre än någonsin. Dessutom valde Kibaki att förlita sig till medarbetare från sitt eget kikuyufolk och de kulturellt närstående meru och embu. I folkmun kallades de Mount Kenya-maffian. Odinga bröt sig loss från Kibakis parti 2005 och bildade ODM. När Kibaki stal segern i presidentvalet blev protesterna våldsamma. Kjell Havnevik menar att våldsamheternas till synes etniska karaktär måste problematiseras. De värsta upploppen som såg ut att vara etniskt präglade ägde rum i Nairobis slum och i västra Kenya. Det är där folkgrupperna står tydligast mot varandra. Våldet kan ses som ett uttryck för djup frustration, både över fattigdom och över bristen på möjlighet att förändra sin situation via demokratiska val som man satt stora förhoppningar till. Under

1990-talet beskrevs Balkan och Rwanda ibland som exempel där man länge kvävt de etniska motsättningarna, men hatet visade sig när man lyfte på locket. Det är en felaktig beskrivning. Att man tillhör olika folkgrupper innebär inte per automatik att man strider med varandra, lika lite i Kenya som i Sverige. Folkmord och etnisk rensning är främst ett resultat av att politiker väljer att söka makt genom att vädja till någons etniska identitet eller spela ut den mot en annan. Stam används i dag i stort sett bara när någon beskriver konflikter i Afrika söder om Sahara. Begreppet sänder tankarna i fel riktning och riskerar att skymma verkliga orsaksmönster. Kommentar Kenya